

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף טז, ב יז

עיונים על הדף

חזרה בתשובה

מבואר בגמ' "כל באיה לא ישובות ולא ישיגו ארחות חיים", כאשר חוזר החוטא בתשובה ומכופף את יצרו ומכיר בוראו, מגיע לתשובה פנימית ועמוקה עד שמשיג ארחות חיים אבל מחמת צער החטא וניעה בתשובה נגרם מיתה ללב.

לפי העולה מדברי הגמ' הדבר ברור לגבי השב בתשובה שלמה ממינות וחטא עבודה זרה. ודנו לגבי איסור זנות לפי המעשה שבאה אשה לרב חסדא, שבנה הגדול בא עליה והולידה את בנה הקטן. לפי ה"א הראשון, אותה אשה לא מתה לכן שלא שבה בתשובה שלמה על העבודה זרה, ולפי ה"א השני היא מתה, ושבה בתשובה לכן העבודה זרה, והשב בתשובה על עוון של זנות אין ראייה אם מת או לא. וניסו להוכיח מהמעשה של רבי אלעזר בן זורדיא ששב בתשובה שלמה ונפטר מחמת יגונו בתשובה, ובפשטות הכיחוש ששב בתשובה שלמה על זנות. וביארו שאצלו הדבר היה שונה שהיה דבוק בזנות כבעבודה זרה.

בענף יוסף ביאר, שבכל העבירות התשובה יותר קלה, היות וכאשר עשה מעשה עבירה ושב בתשובה ויודע על חומר העבירה וגודל המצווה ויכול לשוב ולהשתחרר מעול העבירה וממהרל בה, אבל בזנות כבר אמרו אבר יש באדם שהמריעו שבע והמשיעו רעב, ובדבר הזה יהיה קשה להשתחרר מאותה עבירה, כפי שהדבר בעבודה זרה משועבד לה בכל גופו וישותו. לכן השב בתשובה ומחליט שלא ישוב לזה הדרך לעולם החלטתו קשה מנשא וכפיטת יצרו יכולה להביאו לידי מיתה, וזה האמור ברבי אליעזר בן זורדיא שיוגנו העמוק והבנתו וקבלתו לעתיד גרמה בכייתו שהוציא נשמתו בטהרה.

ובמהרש"א מבואר שכאשר חוזר בתשובה ממינות מרחמים עליו מן השמים שלא ישוב לזה החטא לעולם, וכאשר הוא שב בתשובה שלמה נפטר כדי שלא יחזור ויחטא.

אמרו בגמ' בב"ב (פג) שקשה עונשם של מידות יותר מעריות, אומרים תוס' (ש"ס ד"ה החם), מה שאמרו בגמ' שיש תשובה בעריות, זה באופן שאין ולד ממזר, אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה ממזר או שאר עריות שיש בהם איסור ממזר, הרי זה מעוות לא יוכל לתקון, ואי אפשר בתשובה. אולם מביאים את שיטת רבנו חיים שאע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקון מ"מ אפשר בתשובה, שזה מה שחוטא, עליו לעשות, לחזור בתשובה. שזה מה שציווה הקב"ה לחוטא שישוּב מחטאו, אולם בגדל אף לאחר התשובה צריך להשיב בראש גזל, ואם אינו ממי גדל, מה יעשה. ואמנם נתנו דרך תשובה לחוטא שיעשה בהם צורכי רבים, אולם אין זה תשובה מעליא.

ובודאי שצריך להשכיל בדברי הרשב"ם והתוס', באמת כאשר יש וולד ממזר העבירה חמורה ומעוות לא יוכל לתקון, אולם אף באין ממזר, כאשר בא על אשת איש כבר אסרה על בעלה, מדוע ע"ז לא מוגדר כמעוות לא יוכל לתקון.

ועוד צריך להבין ולהשכיל, האם לחוטא בעוון שהונצח בדרך עולם אין תשובה??? הרי אמר רבינו יונה בתחילת השערי תשובה (אות ט) אמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אמנם יש חילוקי כפרה ודרך תשובה, אולם באותם עונות שהונצחו בעולם, מה יעשה החוטא.

אומרת המשנה (תנינה ט), לדעת רשב"ם "מעוות לא יוכל לתקון", זה על הבא על הערה והוליד ממנה בן ממזר. ובגמ' העמידו שהמשנה עסקה בבא על הפנויה שהיא ערוה ולכן מעוות אז רק כאשר יש בן ממזר. אולם אם בא על אשת איש, אפילו שלא הוליד בן ממזר הרי אסרה על בעלה, ואף זה מעוות שלא יוכל לתקון. ולאבע"א וכו'.

האם יש דרך תשובה למי שהוליד בן ממזר שע"ז אמרו מעוות לא יוכל לתקון? דעת רש"י מבואר לפנינו (שם בחמינה ד"ה והוליד) שהביא פסולין בישראל ויהא זכרון לעוון לפיכך אין עונותיו מחוקין בתשובה. (הברטנורה הביא איש עוון נמחק בתשובה. ומסתבר שמתיישב רק לעבירה הזאת ולא לשאר עבירות שיש בידי שעליהם מועילה תשובה) דעת תוס' (ד"ה זה) דניכר בושתו בעולם היות והממזר ניכר. וכן על זו הדרך בסמ"ג (לא תעשה קנב) הביא את דברי רבי לוי גדול עונשן של מידות מעונשן של עריות ומסיק שעריות אפשר בתשובה כל זמן שלא הוליד ממזר, אבל אם הוליד ממזר הרי זה מעוות לא יוכל לתקון כדאמרין ביבמות פיק שני (א, כב).

אולם אף לפי הנראה בלשון רש"י והסמ"ג, שלא תמצא תשובה לחוטא בעוון הנזכר, אולם בחילוקי כפרה שנזכר בגמ' ביומא (פ, א) מבואר, אם עבר על עבירה שיש בה כרת, או עבירה שדינה, מיתות ב"ד, תשובה ויום הכיפורים תולים, וייסורים מרקים. כלומר, גם אם תשובה לא מוחקת את העוון, אולם היא תולה. ובאים הייסורים מרקים את העוון. והאריך בזה רבינו יונה בשערי תשובה בשער הרביעי. א"כ היה מקום לבאר בדת רש"י והסמ"ג שכתבו שתשובה לבד לא מועיל אולם בתוספת ייסורים ימחק לו העוון.

באורחת צדיקים (בתוך דבריו בשער התשובה) הביא שאם יחזור בתשובה גמורה, ויהיה רצון לפני הקב"ה, הרי שהקב"ה יסלק את הממזרים שהביא לעולם, כפי שנזכר בגמ' ביבמות (ע"ב, ב) ממזר לא חיי.

הרמ"א (תורת העולה ח"ג פרק עו) העלה את הקושיה הנזכרת שאם אדם הוליד ממזר או רצח את הנפש לכאור' לא תמצא לו תשובה שהרי מעשה העבירה

בעולם. ואך יתקנו. אולם מחלק הרמ"א ואומר, (נכתב לפי הבנת הכותב) שיש חילוק אם מתייחסים למעשה, לעצם התשובה לעצם המעשה, או למחשבה של האדם. אם ההתייחסות היא למעשה, ע"ז אמרו 'מעוות לא יוכל לתקון', שרי המעשה העבירה, נמצא בעולם, הרי מתו מוטל לפניו, הרי הממזר נמצא בעולם. ומה שייך שיחזור בתשובה ע"ז, הרי המעשה הרע עודנו קיים, ולא שייך לבטלו.

אולם פתח גדול לטובים בתשובה אומר הרמ"א, שהכל הולך אחר המחשבה, כמו שאמרו חז"ל שיש 'תורה' על הראשונות", אם אדם עשה מעשים טובים ולבסוף תהה עליהם, הופך את המצב לגמרי, ועתה אין לו את שכר המצוה שהרי הצטער על מה שעשה את המעשים טובים. וכך, אם עשה מעשים רעים אולם מחשבתו לא הייתה למרוד בהקב"ה, אלא עשה מתוך שתקפו יצרו. ואף שעשה במזיד, אולם לא עשה מתוך להכטיס את קונו, אלא רק בהתגבר עליו יצרו, הרי שעונו הוא רק במחשבתו. אף אם יש שכלי מעשה גמרו, ויצר יצירה של עבירה, אולם עיקר העבירה הייתה במחשבה. וכאשר ישוב החוטא מחטאו, ושב ורפא לו, כי את מחשבתו יתקן, וע"ז ימצא דרך תשובה, אף אם יש מעשה איסור בעולם, היות ומחשבתו טובה, והתקרב בתורה לבוראו, ונסלח לו. (עי' ביינוסם על הדף ב"ב פח שהבאנו את דברי מהר"ל בענין)

אין מוכרים לעכו"ם דברים שיכולים להזיק לישראל, כדברים אריות וכד'. **לא בונים עממם** מקומות שיכולים לסכן ישראל "בסילקי" היינו טירה גבוה ששם הורגים את הנידונים, גרדום, מקום שנלחמים שוורים, מגדל. **מותר לטובת** עממם מקום לזבוע ע"ז וכן בית מרחצאות, אבל **כאשר מניע לכיפה** שהיא המיוחדת לע"ז אסור לבנות.

המותר ביבאה של בהמה וחיה זה השחיטה, וכדי ששעו שמתה בשחיטה ולא קודם לכן צריכה הבהמה וחיה לפרכס מיד בסמוך לשחיטה, והסיתן של הפירוסים **בהמה דקה** זה פשיטת היד והחזרתה. **ואמר רב חנין בר רב חסדא יו רב חנן בר רבא בשם רב**, שהיה גסה דינה כבהמה דקה לגבי פירוסים ובלא החזרת יד היא אסורה באכילה. **אבל לגבי מכירה לעכו"ם** דינה כבהמה גסה ואסור למכרה לעכו"ם. **ורב חנן** עצמו אמר שתלוי במנהג המקום כבהמה דקה. **מוכחה הגמ'** מההמשנה שרק דבר שיש בו חזק אסור, וכדעת רב חנן. **ביאר רבא בר עולא**, המשנה עוסקת באריה שבור וכשיטת רבי יהודה לעיל ששלם אסור למכור. **לדעת רב אשי**, סתם אריות אינם טובים למלאכה ומוגדרים כשבור. **וחזוה הגמ'** את דברי רב חנן ממה שאמרו ברבייתא אסור למכור להם חיה גסה.

לדעת רבינא הסוגיא נלמדת בצורה של שאלה ותירוץ, **במשנה** מבואר שרק אם יש הזיק לרבים אסור, **ובברייתא** מבואר שאין מוכרים חיה גסה. **וביאר** באריה שבור ולשיטת רבי יהודה, **ולרב אשי** כל אריות לגבי מלאכה מוגדרים כשבורים. **תמה ר"נ** מי אמר שאריה הוא חיה גסה, אולי מוגדר כחיה דקה. א"כ חיה גסה אסור למכור, **אולם** אריה מתורבת מותר. **רב אשי** שאל, מהקדק מהמשנה אריה שאינו מזיק מותר למכור והסביבה כיון שאינו ראוי למלאכה, אבל חיות שאריות למלאכה אסור, וא"כ קשה על רב חנן.

חיה גסה ראוייה למלאכה, **ביאר אביי** שאמרו לו מר יהודה שבבית מר יוחיני השתמשו בהם לטחינה ברחיים.

אמר רב זירא, כאשר היינו בבית רב יהודה אמר לנו את ההלכה שחיה גסה הרי היא כדקה לגבי פירוסים, ולא ידע אם אמר רב או שמואל. **וכשבאתי לקורקניא** לרב אשי בר אשי אמר בשם שמואל, **ושבאתי לסורא** לרבה בר ירמיה אמר בשם רב. **כשבאתי לארץ ישראל** אמר רב אשי בשם רב חמא בר גויא שאמר בשם רב, ושאמרו רב זירא לרב אשי שזכר זה בשם רב רב ירמיה, אמר **שסדר הדברים רבה בר ירמיה שמע מרב חמא בר גויא שמע מרב**. **בסילקי** מבואר שאין בוים עם העכו"ם, **אמר רבה בר רב הונא בשם ר' יוחיני** יש שני מרחצאות, יש מגורים ושל אצרות. **ואמר רבא** שניים מותר ואחד אסור, היינו של המלכים ששם הורגים אנשים, **סימן לדבר** "לאסור מליכהם בזקים" ו"א" שכולם מותר והנאמר במשנה זה בסילקי של גרדום וכד'.

כאשר תפסו את ר"א שיכפור בתורה, אמר לו ההגמון שיכפור, ר"א כוונתו הייתה לשם שמים ואמר "נאמן על הדיין", **ההגמון** חשב שכוונתו עליו ושחררו, **ונכנסו** תלמידיו של ר"א לתנחו, **ביקש ר"ע** רשות לומר לפניו דבר שלמדם, וכאשר קיבל רשות, שאל האם בא לידו דבר מינות, **ואמר לו שמכר במעשה** שמעו דרשתו של יעקב איש כפר סכניא שדרש שמתור לעשות מאתן זונה בית הלל לכהן גדול, מפסוק במיכה שדימה הגביא את כל המתנות שהביאו ישראל לע"ז לאתנן וכו', (רבנן דרשו כדברי רב חסדא, שהגביא אמר לישראל שכשם שזנות בחילתה משלמים לשכר זונה ואח"כ היא משלמת שיבוא אליה, כך יהיו ישראל). **ואמר ר"א** שנתפס למינות ועבר על מה שנאמר "הרחק מעליך דרךך ואל תקרב אל פתח ביתה", ומתייחס למינות והשלטון.

י"א מהפסוק הנזכר נדרש על מינות ושלטון, וזנות. **ואמר רב חסדא** שצריך להתרחק מפתח הזונה ד"א. **לדעת רבי פדת** אסרה תורה רק קריבה של עריות. **עולא** שעלה מבית המדרש היה מנשק לאחיותיו בדעותיהן. **וי"א** על החזה. **וסתור דברי עצמו** שאמר במקום אחר שכל קריבה אסור משום סחור סחור אמרין לניזיר.

"לעלוקה שתי בנות הרב הב" דרש מר **עוקבא** ב' בנות שאעוקות מגניהם ועונשות על מינות ורשות. **וי"א שאמר רב חסדא** בשם מר עוקבא, קול מהגנים שאעוק הבאי לי רשות ומינות "כל באיה לא ישובות ולא ישיגו ארחות חיים", **מבארת הגמ'** שכאשר חוזרים בתשובה ממינות מוכרים יצדם מתים. **ובמשנה** באשה שבאה לרב חסדא שבערה על איסור עריות ובעל איסור, ולא מתה משום שלל חזרה בתשובה כפי הנצרך. **וי"א** שבערה של זנות מת, ועל מינות לא, **והראיה** מאותה אשה שמתה, וחזרה בתשובה מינות, דוחה הגמ' שאין להכיח שמתיים על חזרה בתשובה של עוון עריות, שהרי אף עברה על מינות. **אבל אם**

דבוק בעבירה של זנות כפי שדבוק בע"ז שחזר בתשובה מתוך שפך את יצרו מן **המעשה ברבי אליעזר בן זורדיא** שהוכיחנה הזונה של יהיה לו דרך תשובה, **והלך וביקש רחמים** מהרים והגבשות, שמים וארץ, חמה ולבנה, כוכבים ומזלות, וכאשר הבין שאין הדבר תלוי אלא בו **נעה בבכייה עד שיצאה נשמתו**. **בכה רבי** ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת. ולא רק שמקבלים בעלי תשובה, **אלא הוסיפו** לשלם את התואר "רבי". **רבי חנינא ורבי יונתן** הלכו בדרך והיו לפנייהם ב' דרכים, באחד ע"ז ובשני בית זונות, אחד אמר שילכו בדרך ע"ז ששחטו את יצרו, ושני אמר לך דרך בית זנות ונכחו יצרו ונקבל שכר, **והלכו בדרך בית הזנות**, והזנות נכנסו לבתיהן, וביאר לחברו **חמשה תנאים עליו תשובה תנאי**: **והתבאר בדברי רבא** לרבו שהתורה שומרת על כל הרחוק וחטא, **ולכן** לא חשבו ללכת בדרך המסוכנת.